

Caput I.

De fama et honore proprio.

1172 Discussis regulis juris et justitiae circa reliqua bona humana, restat, ut consideremus jura, quibus homo in famam et honorem potitur, et officia inde oriunda. Quae reducuntur ad octavum decalogi praeceptum:

„Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.“ Ex. 20, 16.

Hominem habere verum dominium suae famae, jam alibi (hoc volumine n. 759) dictum est. Quamquam igitur, si sola fama propria ut talis consideratur, haec justitiae legibus non subjacet, utpote quae sit „ad alterum“, tamen honestatis legibus prorsus regitur; nam etiam de suis arbitrato irrationabili disponere homini non licet.

I. Fama est bona aestimatio, qua homo apud alios fruitur: honor hujus aestimationis secundum virtutem, dignitatem, meritum significatio seu manifestatio.

II. Fama bona est igitur fundamentum honoris, ita ut, si praecise spectetur, fama majus bonum sit, quam honor; honor autem, si cum suo fundamento sumitur, aliquid plus dicat, quam fama. Hinc est, cur honor apud homines pluris valeat quam fama, honoris laesio gravior etiam feratur quam laesio famae; nam quum aestimatio intus lateat, honor autem et exterius prodatur et internae aestimationis naturalis index sit: qui honorem exhibet, plus censetur dare, quam qui intus aliquem aestimat.

1173 III. Famâ bonâ frui, summe necessarium est in sociali vita.

Nam qui eâ caret, tum solatio et auxilio caret, quod ex aliorum conversatione percipitur, tum freno privatur, quo facile seipsum in officio contineat — timor enim amittendae famae quam plurimis necessitatem evitandi peccata indicit, famâ autem amissâ, jam libere vitiis indulgent —, tum facultate destituitur in commune bonum atque aliorum utilitatem labores suos impendendi. Quo fit, ut naturali Dei lege adstringamur, prudentem curam propriae famae habere tum custodiendae ne amittatur, tum, si forte laesa vel amissa sit, recuperandae. Quae vero et quanta sit obligatio, a diversis conditionibus et circumstantiis multum pendet, neque illa cura tanta esse debet, ut non a cura aliorum bonorum superari possit ac debeat. Generatim, nisi aliae rationes accedant, famam propriam non curare, peccatum tantum veniale est.

IV. Hinc S. Script. monet Prov. 22, 1: „Melius est nomen bonum, quam divitiae multae.“ Eccl. 7, 2: „Melius est nomen bonum, quam unguenta pretiosa.“ Eccl. 41, 15: „Curam habe de bono nomine; hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi et magni.“

Nihilominus quum fama non sit supremum bonum, fieri potest, ut ex una parte necessarium medium pro conditione hominis non sit, neque ex

terna ratio familiae, communitatis, status, cujus ille sit membrum, ratio officii, quo fungatur, famae conservationem postulet, ex altera parte in ferenda injuria et despectu exercitatio magnae virtutis christianae eluceat. Quod si ita est, cum laude et magno merito desisti potest a fama injuste laesa defendenda, imo committi potest veri defectus apud alios manifestatio: quamquam ut haec fiat, longe major cautio et prudentia necessaria est, quam in sufferendis injuriis illatis, quae occasionem praebent tum patientiae et imitationis Christi, tum insignis in divinam providentiam fiduciae et resignationis.

Attamen si cum propriae famae damno alia mala, praecipue aliorum, conjuncta sunt, a virtutis regula prorsus postulari potest, ut strenua ejus defensio suscipiatur. Quod in singulis causis prudentiae est perpendere et praescribere.

V. Quod de honore proprio quaerendo dicendum est, fere habes 1174 ex iis, quae n. 706 de ambitione dicta sunt. Nimirum quaerere proprium honorem non ita cohaeret cum ordine rectitudinis, sicut quaerere bonam famam. Imo in honorum appetentia difficile est animum ita moderari, ut non venialis peccati inordinatio committatur.

Verum si honor propter munus susceptum debetur, eum negligere, et permittere, ut ab aliis negligatur vel violetur, vitium est, non virtus. Ut enim personaliter honores fugere virtutis est, ita honorem muneri et auctoritati debitum nimis negligere, virtuti est contrarium.

Caput II.

De honore et fama aliena.

Articulus I.

De obligatione circa honorem et famam alienam ejusque laesione.

§ 1.

De diffamatione.

I. Diffamatio est famae alienae laesio — quod ut peccatum sit, 1175 adde: *injusta vel illicita*.

Laeditur fama duplici modo, aut revelando defectum verum, aut imponendo falsum, a quo non distinguitur augendo exaggerare defectum verum. Haec revelatio et insinuatio potest iterum diversis modis fieri, videlicet directe aut indirecte. Directe fit, si clare aliquid narratur; indirecte si non-narrando seu tacendo aliquid insinuat, e. gr. frigide laudando, in communi laude aliquem notanter praetereundo, in confuso et indeterminate aliquid indicando.

II. Peccatum diffamationis est utique ex genere suo mortale, quamquam parvitas materiae admitti debet.

III. Diffamatio, quae habetur ex narratione defectus veri occulti, dicitur *simplex detractio*; quae ex narratione defectus falsi, *calumniâ*:

utraque tamen specie morali, mortali per se non distinguitur, siquidem species peccati, quam calumnia addit, mendacium dico, *ut sic* venialem malitiam continet, ita ut mortalis malitia ex sola famae laesione oriatur. Nihilominus communiter in confessione uterque modus distinguendus est, quo melius cognoscatur tum peccatum, fueritne mortale (*est enim facilius*), tum obligatio reparationis, quomodo sit urgenda. Cf. Reuter p. 3 n. 403.

1176 IV. Ut autem diffamatio peccatum grave sit, debet grave detrimentum in fama (vel propter famae detrimentum damnum grave in aliis bonis) proximo inferri: quare non quaelibet peccati gravis revelatio grave peccatum est, nec quaelibet venialis peccati aut defectus non peccaminosi manifestatio veniale.

V. Praecipue igitur *objectiva* gravitas ad peccatum mortale necessaria deest:

1. si res narrata, spectatis personae laesae conditionibus, non est graviter diffamans;

2. si ex conditione audientium aut narrantium diffamatio sit non gravis;

3. si ex publicitate rei narratae homo laesus jus ad famam jam amiserat.

VI. *Subjectivam* autem gravitatem ex defectu plenae advertentiae seu deliberationis saepe deesse posse, vix est, quod dicam: siquidem nullae actiones magis videntur inconsiderationi subjacere, quam quae loquacitate gignuntur. Insuper aliae causae sunt, ex quibus prorsus liceat aliorum defectus detegere.

VII. Laesio famae, quoniam injustitiam plerumque continet, onus restitutionis secum trahit: de quo fusius art. sq.

VIII. Audientes vero diffamationem etiam graviter peccaminosam, nisi gaudeant de damno proximi, plerumque tantum ex titulo efficacis cooperationis, *si adsit*, gravis peccati rei evadunt.

1177 **Uberior explicatio.** Ad I. nota: 1. Diversi modi, quibus de fama aliena detrahi potest, complete ita recensentur: 1) imponendo falsum crimen; 2) revelando verum, sed occultum; 3) amplificando seu augendo crimen, aut crimini noto addere circumstantiam ignotam, quae crimen augeat; 4) sinistre interpretando bona opera proximi ejusque intentionem; 5) negando recte facta aut dotes alterius cum ejus famae jactura, aut illa diminuendo; 6) tacendo, quando silentium est pro vituperio; 7) simulate aut frigide laudando.

2. Hae igitur diffamationes fieri possunt sive verbis, sive scriptis, sive actione vel omissione. — Speciatim autem efferuntur duo modi famae laesivi aliis graviores: 1) *libellus famosus*, quo detractio latius diffunditur et altius mentibus inhaeret; 2) *susurratio*, qua fit detractio eo modo vel eo fine, ut pax et amicitia proximi cum altero dissolvatur: quae circumstantia, utpote novi ejusque gravissimi mali origo, in confessione exprimenda est. Cf. Reuter p. 3 n. 403.

Ad II. Diffamationem ex genere suo mortale peccatum esse, ex eo patet, quod laedat bonum divitiis praestantius. Excusatio autem illa po-

puli saepe convellenda est, quod quae dicta sint, fuerint vera, ac si, quidquid a vero alienum non sit, quilibet cum quibuscumque communicandi jus habeat.

Ad III. Diffamatio diversam specie malitiam non habet, prout hoc aut illud crimen narratur: haec enim differentia *materialis* est, non formalis in ratione famae. Aliquando autem expedit, confessarium scire, quae fuerit materia diffamationis, ut dignoscat inter peccatum grave et leve.

Ad IV. 1. Fieri quidem potest, ut venialis peccati manifestatio 1178 grave peccatum sit; attamen saepius pro conditione hominis laesi contrarium obtinet, ut nimirum mortalis peccati manifestatio peccatum mortale non sit.

Exemplum dant diffamationis contra sacerdotem vel religiosum pium, quem designare pro mendaci, sit diffamatio mortalis; quum e contrario de milite liberioris vitae dicere, eum res amatorias egisse, vindictam cogitare etc., non sit mortalis diffamatio. Cf. S. Alph. n. 967 c. Busenb. etc. Censet tamen Tamb. l. 9 c. 3 § 2, etiam de homine satis pio dicere, eum una alterave vice mendacium leve dixisse, communiter non posse haberi pro gravi diffamatione, sed illud 'mendacem esse' idem debere significare, atque mendacis esse *assuetum*.

2. Plerumque quidem defectus naturales non sunt objectum, cujus manifestatio *gravem* injuriam inferat, ut defectus iudicii, scientiae; imo generales defectus morales, e. g. esse iracundum, superbum etc., communiter pro naturali inclinatione, non pro crimine atque gravi diffamatione haberi, docent Busenb. l. c., Mazzotta, alii. — Nihilominus *posse* talem diffamationem gravem esse, habes ex modo dictis n. 1, cf. Elbel n. 369; uti etiam dicere illum et illum esse inscium, virum parvi iudicii, scrupulosum, nisi res manifesta et publica est, est grave peccatum, si haec dicuntur de viro in munere aliquo constituto aut qui magnae auctoritatis est, quando talibus dictis ejus aestimatio notabiliter minuitur; idem valet, si haec dicuntur de aliquo, qui spem habet honorifici muneris, quod alias utiliter gerere posset. — A fortiori id dicendum, si quis dicitur spurius, etsi verum, sed occultum est: S. Alph. n. 967, 4 comprobans sententiam Busenb. ex Less., Dicast., Salmantic., aliis.

Ad V. 1. Grave non est, de aliquo jam circa aliquod crimen diffamato 1179 crimen connexum vel affine narrare, v. g. de homine, qui ut ebriosus cognitus est, dicere, eum cum uxore rixatum esse; aut de latrone, eum pejerasse.

2. At fieri potest, ut solum dicere, aliquem *secundo* idem crimen commisisse, sit grave peccatum, eo quod grave detrimentum famae de novo infligatur: ut si quis eum, quem semel adulterium commisisse scitur, dicit, in idem crimen relapsum esse.

3. Quamquam communi, imo fere unanimi sententia theologi negant (Molina, Lugo, Laymann, Tamb., S. Alph. etc.), sine peccato gravi eum, qui in uno peccato diffamatus sit, in alio crimine omnino disparato diffamari posse; tamen etiam fatendum est, aliquando posse hominem ita diffamatum esse, ut peccatum grave non sit, novum peccatum de eo nar-

rare, imo ut falsa novi criminis impositio rationem auctae diffamationis vix habeat, sed fere solius mendacii. Cf. Molina *de just. et jure* tr. 4 d. 32 n. 1, Tamb. l. c. n. 20. Similiter quis putaverit, gravem diffamationem committi ab eo, qui hominem atheum dicat a se haberi pro capaci ad quaelibet crimina clam perpetranda?

4. De vitio gentis loqui in genere, plerumque aut non est peccatum, aut veniale tantum; nimirum hae res aut notae sunt, aut intelliguntur de multis indeterminatim sumptis, aut de naturali inclinatione et indole, non de peccatis. Elbel l. c.

5. De aliqua civitate dicere, esse ibi multos improbos (etiamsi peccatum certum nominetur), non censetur gravis infamia esse, siquidem neminem determinatum laedit. Quodsi in aliquos determinatos infamia redundatura sit, aliter est judicandum. Quare etiam de aliquo monasterio id dicere, pro gravi diffamatione habetur, eo quod singuli religiosi notabili suspitione prava patiuntur: imo sufficit, ut dicatur, unum ex tali domo religiosa hoc vel illud crimen (i. e. peccatum diffamans) commisisse.

Si quis dicat, in tali loco, civitate omnes esse improbos, per se gravem infamiam infert singulis; quod etiam dicendum videtur, si audientes id sumunt pro *quam plurimis* ex illo loco. Si autem ejusmodi dictum ex circumstantiis apparet magnam exaggerationem esse, ita ut audientes nihil intelligant, nisi multos esse malos, id non ita certo pro *gravi* diffamatione haberi potest. V. Mazzotta *de restit. disp.* 2 q. 2 (ed. Aug. Vind. vol. II. p. 425).

1180 6. Si crimen revelatur uni alterive personae prudenti, quae porro non revelatura esse praevideatur, S. Alph. n. 973 pro probabili habet, id non esse mortale peccatum, nisi forte illi dicatur, cui prae pluribus aliis auctor voluerit esse occultus, aut nisi aliud gravis damni periculum adjungitur. Cave tamen, ne hoc transferas ad narrationem criminis non veri: calumniari enim in re gravi etiam coram uno tantum, mortale peccatum semper est; eo quod jus *firmius* habeo, ne crimen falsum mihi imponatur, quam ne crimen commissum ulli communicetur.

7. Male loqui de eo, quem audientes non norunt neque cognitari sunt, etsi nominetur, diffamatio non est. Sicut neque id pro gravi diffamatione habetur, quando aliquis quum de altero male loquitur simul voluntatem habet *statim* retractandi, modo possit; nam damnum famae pro tantillo tempore non censetur grave esse: ceterum id practice vix aliter fieri potest, nisi quando aliquis per jocos alteri crimen objicit, quod jocosè dictum esse, statim palam fieri potest. Secus enim periculum manentis infamiae creat; imo in revelatione veri criminis longe difficilius etiam est efficacem retractationem illico adhibere.

8. Si a circumstantibus fidem dictis non adhiberi praevideatur, gravis diffamatio non infertur: ex quo capite ii, qui noti sunt pro garrulis, levitati deditis, vel in odio, invidia contra alterum implicatis, saepe in meliore conditione sunt relate ad gravitatem peccati — saltem objectivam — quod detrahendo committant, et consequenter quoad incumbentem iis obligationem dicta sub gravi retractandi: dixi saltem quoad objectivam gravitatem; nam subjective, si ex gravi odio etc. agunt, tamen mortaliter peccant.

9. Quando igitur aliquis alterius crimen vel defectum graviter diffamantem narrat tamquam auditum ab aliis hominibus, si eos exhibet ut fide dignos, graviter peccat, idque contra justitiam; si ut fide non dignos, per

se non peccat graviter: num leviter peccet, pendet a ratione et modo loquendi, maxime ab aliquali suspitione non gravi contra alterum suscitata. (Cf. quae infra de suspitione dicuntur.)

NB. Imo si praevidet, audientes non ex narratione quidem justam causam sumere posse assentiendi, sed ex sua levitate aut malitia assensuros esse narratis, graviter peccat non contra justitiam, at contra caritatem. V. Tamb. l. c. § 2 n. 5 et 6 cum Lessio etc. — Attamen si de revelatione criminis veri agitur, et, qui narrat, ita re ipsa factum esse scit, sed refert quasi rumor quidam existat, raro ex eo excusari potest, quod non certum assensum, sed suspitionem tantum aliis ingesserit. Cf. S. Alph. n. 977.

10. Si crimen alterius publicum est, sive per fas, sive per nefas publicum evasit, id aliis narrare, qui forte nesciunt, diffamationis peccatum aut non est, aut non grave. Publicum autem dicitur, si et crimen et criminis auctor notus est: quare si quis peregrinus, quem homines non cognoverunt, publice crimen commisit, nondum dici potest, esse *crimen ejus* publicum. Quot autem homines requirantur, ad quorum notitiam pervenerit res, ut dici debeat publica, prudenti tandem judicio relinquatur: nimirum si tot sunt, ut, spectata natura humana, res celari amplius nequeat. Agi autem de crimine vero, non de crimine per calumniam imposito, vix est, quod moneam; calumniam enim gravem amplius divulgare, a peccato mortali excusari nequit.

Ad publicitatem actionis etiam refer id, quando homo egit ita, ut ostenderet, se nihil curare facti divulgationem. — Item si poena publica est, ejus causam referre, censetur saltem non esse grave peccatum, quum par videatur conditio poenae et causae. S. Alph. n. 974 ex sententia Busenbaum.

11. Acrior controversia est, num, quod in uno loco publicum sit, liceat etiam in aliis locis narrare. De quo alii aliter sentiunt. Omissis aliorum opinionibus et restrictionibus, probabilis videtur sententia Card. de Lugo *de just. et jure* d. 14 n. 80, id per se licere, sive sit publicitas juris (ut condemnatio in judicio, confessio judicialis) sive publicitas facti: modo tamen agatur de re *absolute publica*, neve propter majorem divulgationem aliud grave damnum sequatur, quam diffamationis diffusio.

Sc.: 1) Si res non absolute publica est, sed relative tantum ad certam familiam, communitatem clausam, quae cum reliquis expeditam et frequentem communicationem non habet, ejus rei manifestatio extraneis facta, illicita est, idque pro rei ipsius gravitate graviter.

2) Si ex anticipata divulgatione in alieno loco aliud grave damnum sequitur, caritas saltem sub gravi prohibet, quominus fiat: de *injustitia* autem non constat.

12. Crimen aut rem diffamantem olim publicam, nunc oblitteratam et oblivioni traditam iterum publicare seu narrare, quando ex tali revelatione gravis famae diminutio sequitur: est grave peccatum. Ita communis sent. — Quare saltem graviter peccatur contra caritatem. — Imo id esse simul graviter contra justitiam, Molina, Lugo alique

affirmant, nisi res fuerit antea publica publicitate *juris*; negant Lessius, Mazzotta (l. c. pg. 421), Tamb. ex parte (l. c. n. 17 et 18) etc.: quae sententia benignior post factum, si de imponenda obligatione restitutionis agitur, prae oculis haberi potest.

¹¹⁸² Ad VI. 1. Generatim in narrandis aliorum defectibus culpam diffamationis non committit, cui id necessarium est ad avertendum grave malum a se vel ab altero innocente, aut quando ratio majoris boni pro ipso diffamato id postulat; ut autem uni alterive viro prudenti, cujus notitiam non specialiter aversatur auctor criminis, manifestatio fiat, sufficit notabilis quaedam utilitas.

2. Speciatim nota sequentes rationes praeter manifestationem hominis periculosi:

1) Informare herum de conditione, moribus famuli, quem conducere statuit, non solum licet, sed ad caritatis *officia* pertinet.

2) Corrigendi filii causa parentibus sibi invicem defectus filii communicare licet, imo plerumque convenit.

3) Similiter ei, quem puto aptiorem ad corrigendum delinquentem, hujus delictum referre possum; attamen non debet pluribus communicari, quam ad convenientem correctionis modum necessarium est.

4) Solatii causa amico narrare injuriam ab altero etiam a Superiore acceptam, pro gravi peccato non habetur: S. Alph. n. 975; imo Salmant. tr. 13 cap. 4 p. 5 n. 46 id ab omni peccato excusant; at nisi aliae rationes accedant, veniale aliquod peccatum videtur raro abesse.

5) Magis etiam licet mihi alterius diffamationem spernere, si ad consilium necessarium capiendum alienum crimen communico.

6) Ut reus in judicio elidat vim testimonii contra se dati, licet, ut supra dictum est n. 816, crimen testis manifestare, etsi testis coactus det testimonium; attamen ut liceat, debet et illa manifestatio necessaria esse ad ejus testimonium elidendum, et efficax putari ad reum liberandum, v. Tambur. l. c., Lugo disp. 40 n. 21—24, S. Alph. lib. 4 (al. 5) n. 277; debet etiam damnum testis non incomparabiliter majus esse quam damnum, quod reus condemnatione subiturus esset — id enim caritati obstaret —; de cetero autem ita agere licet non solum, si reus innocens est, sed etiam si criminis veri accusatur, quod satis probari non possit, ut Lessius expresse monet; (nota tamen, id non valere de revelandis iis, quae sciuntur sub secreto commisso, de quo cf. n. 1197).

7) Acceptae injuriae reparandae causa licet rem ad judicem deferre, etsi auctoris infamatio sequitur. V. Tamb. l. c. § 4. Verum saepe caritas postulat, ut antea tentetur mutua reconciliatio privata, et aliquando timor excitandi graviora mala vel scandala judicialem causae prosecutionem prorsus prohibere potest. V. Lugo *resp. moral.* l. 4 dub. 46.

8) Ratio detegendi hypocritam *ex se sola* non censetur causa sufficiens ejus crimen seu hypocrisis manifestandi, etsi falso sibi nomen sanctitatis, doctrinae, nobilitatis etc. acquisiverit. V. Lugo *de just. et jure* disp. 13: at si adest ratio cavendi damnum alienum, justam causam habes; quare si commune damnum juste timetur, hypocrisis prorsus publicam facere possum; si privatam aliquorum, iis manifestanda est, quorum interest eam cognovisse.

3. Ratio conscribendi historiam ex se causa non est, cur liceat ¹¹⁸³ occulti criminis narratione etiam defunctorum famam laedere: v. Lugo d. 14 n. 87—89, Azor t. 3 l. 13 ep. 7, neque delicta prorsus oblitterata iterum resuscitare. Quod enim quidam historiographi dicunt, id sibi dandum esse ex eo, quod judicium quoddam seu tribunal sit historia, coram quo, qui alias injudicati manserint, pro merito judicentur, re vera nihil est: quis enim historiographos legitimos judices fecit? imo quis judici unquam sine accusatore concessit facultatem res occultas et privatas propalandi? Neque defuncti carent jure ad famam inter viuentes: quanti enim aestiment homines bonam famam suam etiam post mortem, vides ex ingenti cura, quam pro hac ipsa re non raro gerunt. Atque persuasio ista, quasi liceret impune post mortem alicujus famam corrodere, si homines invaderet, etsi non produceret plane eosdem, at similes tristes effectus produceret durante vita humana, sicut licentia viventium famam impetendi. Addo, te sane nescire neque id sumere tibi licere, defunctum, de cujus fama agitur, esse inter reprobos — quamquam si scires, ne tum quidem jus tibi esse illum diffamandi, theologi docent — at sane nescis; porro si defunctus — id quod sumi debet — in gratia Dei defunctus est, infames Dei amicum, peccata narres, reticens ejus poenitentiam utpote tibi ignotam, quae tamen re ipsa adeo insignis fuerit, ut coram Deo omnibus illius peccatis praeponderet.

At aliquando justissima ratio esse potest occulta vera ad lucem trahendi, nimirum a) ut innocens ab aliis injuste diffamatus, famae restituatur; b) ut auctoritas et influxus hominis impii, quem etiam post mortem exercere pergit, destruat vel minuat; c) imo si agitur de homine apud probos perditissimae famae, nihil est, quod diffamationem proprie augere possit, ita ut tunc quaelibet rationabilis causa etiam in scribendis vel detegendis aliis ejus sceleribus sufficiat; d) *per accidens* etiam ex alia causa plus licere potest. Nimirum quum hac aetate ea sint ingenia eaeque opiniones, ut putent, omnia, quae detegi possint, in lucem esse edenda: saepe accidere potest, ut ad praecavenda majora mala praestet, ex rebus olim publicis vel non-occultis etiam ea, quae *ex se* melius aeterna oblivione sepulta manerent, per probum historiographum secundum veritatem narrari, quam per impios ea falsis misceri atque ad prava fines propalari.

Quod autem historiographo *per se* licet, hisce continetur:

1. Possunt conscribere publica sui temporis (aliqui addunt, ut Bonacin., Tambur. etc.: et ea, quae non sunt omnino occulta), etsi literis consignata ad posterorum notitiam transmittuntur et ita famam auctorum pro perpetuo laedunt.

2. Etiam non tenentur multum curare reticentiam eorum, quae, spectata conditione auctorum, eos non multum diffamant: quare earum rerum narratio ex communi utilitate etiam non ita gravi ab omni peccato immunis evadere potest.

3. Si quid ratione boni communis necessarium aut valde utile est conscribi, diffamatio aliquorum, quae cum eo cohaeret, negligi potest.